

Originální videojournal – co mi uvízlo v paměti

JAN RUML

Jistě neuškodí předeslat vzpomínkám na *Originální videojournal* krátký pohled na tehdejší stav československé společnosti s přihlédnutím k mezinárodnímu kontextu. Poměrně silné represe proti jednotlivcům či skupinám po vzniku opozičních uskupení (Charta 77, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných), související rovněž s vývojem v Polsku (vznik Solidarity a vyhlášení výjimečného stavu generálem Jaruzelským), vyhnaly ze země desítky převážně mladých lidí z Charty 77. Od druhé poloviny 80. let se situace politické opozice (až na brutální zákroky ozbrojených složek komunistického režimu v letech 1988 a 1989), zlepšila natolik, že pod „lidskoprávním deštníkem“ Charty 77 začala vznikat již strukturovaná opozice proti režimu, která získávala obrysy pozdějších politických proudů a hnutí od liberálů přes sociální demokraty až ke křesťansky orientovaným stranám a mírovým iniciativám, byť zpočátku všichni podepisovali v podstatě tytéž dokumenty. A tak jsme byli svědky založení Nezávislého mírového hnutí, Hnutí za občanskou svobodu, Mírového klubu Johna Lennona, Společenství přátel USA, Demokratické iniciativy a dalších více či méně formálních i neformálních občanských aktivit.

Ruku v ruce s tímto vývojem začaly sílit nezávislé kulturní projevy různého druhu, objevovaly se nové knižní edice, sborníky, hudební produkce, umělecké časopisy a publicistické texty. Téměř souběžně v roce 1987 vznikly *Lidové noviny*, společenský časopis *Sport* a *Originální videojournal*, které rozšířily a doplnily dosavadní zpravodajsko-publicistická, ale i umělecká periodika, jakými byly např. *Informace o Chartě 77*, *VOKNO* nebo *Revolver Revue*.

Václav Havel vychází z pankrácké věznice, 17. květen 1989. Čerstvě propuštěného vězně filmoval nejen kameraman Originálního videojournalu Andrej Krob, ale i příslušník StB (vzadu).

Foto: Přemysl Fialka

S *Originálním videojournal*em to bylo tak: nespadl z čistého nebe, jeho vývoj byl postupný a jako pokus o nezávislou publicistiku nebyl v Československu jediný. Podobné iniciativy se objevily v Brně a v prostředí pražského undergroundu. Někdy v roce 1987 mě pozvali Václav a Olga Havlovi do restaurace U Pravdů v Žitné ulici a sdělili mi, že František Janouch žijící ve Švédsku byl požádán o videokameru Sony Video 8 a že by bylo zapotřebí, aby se do té doby fungující skupiny zapojily do nového projektu natáčení původních materiálů o dění v Československu. V té době u nás existovalo několik skupinek a jednotlivců, kteří uměli pracovat s kamerou: Stanislav Milota, Jan Kašpar, Ivan Kyncl, Michal Hýbek, Andrej Krob a další, natáčeli zde na 16mm kameru různé dokumenty a posílali je do zahraničí k dalšímu využití. Z důvodu utajení se těmito skupinám říkalo „Čeněk.“ „Čeňka“ bylo zapotřebí přeorganizovat, nabídnout mu novou techniku, aby byl schopen materiály nejen natáčet, ale také stříhat a vyrábět z nich již ucelené pořady. Václav a Olga Havlovi se mě zeptali, zda bych tyto aktivity nechtěl koordinovat. Chtěl jsem, a tak vznikl podle mě jeden z nejpozoruhodnějších projektů tehdejší opozice, na němž částečně spolupracovali i lidé z polooficiálního profesionálního prostředí. Tomu všemu předcházelo vybavování jednotlivých domácností v Čechách, na Moravě a na Slovensku televizní technikou, videorekordéry a kazetami VHS.

Nejčastěji jsme se scházeli v malé pražské garsoniére Michala Hýbka V Jirchářích 5, kde často bývalo až dvacet lidí. Zde probíhal, řečeno dnešní terminologií, jakýsi brainstorming. Pamatuji si, že hodně času nám zabralo vymýšlení názvu celého díla a potom stanovování poměru příspěvků z politické publicistiky, kultury a ekologie. Tehdy pro nás převratná technika skýtala řadu možností. *Originální videojournal* vycházel z potřeby zachytit obrazem a zvukem události, jež tehdy byly tabuizovány či cenzurovány oficiálními místy. Náplň jednotlivých čísel byla velmi různorodá,

sahala od politické publicistiky přes reportáže a rozhovory s lidmi z disentu, které do té doby jen málokdo viděl, až po zprávy o všech důležitých neoficiálních kulturních událostech. Významnou součástí byla díky Olze Havlové i ekologie. Veřejná redakční skupina ve složení Olga Havlová, Andrej Krob, Jan Ruml, Pavel Kačírek a Andrej Stankovič kryla lidi pracující v anonymitě. *Videojournal* se natáčel nejprve jednou a pak více kamerami, propašovanými ze zahraničí, a načerno se stříhal a opatřoval komentáři v profesionálním studiu. Nezřídka se stávalo (např. při pohřbu Pavla Wonky či při masovějších protirežimních demonstracích), že jeden kameraman dělal tzv. volavku se starou filmovou kamerou a teprve za ním šel člověk s videotechnikou, který danou událost natáčel. Za zmínku určitě stojí atmosféra, v níž se pracovalo. Ať už šlo o redaktory (Olga Havlová, Jarmila Bělíková, Jiří Kantůrek, Jan Ruml, Joska Skalník, Andrej Stankovič, Jaroslav Kořán), kameramany a fotografy (Jan Kašpar, Andrej Krob, Přemysl Fialka, Michal Hýbek, David Schmoranz, Milan Maryška, Jaroslav Kukal), různé spojky jak doma, tak pro zahraničí (Karel Freund, Jiřina Šiklová), zahraniční spolupracovníky (František Janouch, Vilém Prečan, Pavel Tigrid), šéfredaktora Pavla Kačírka, všem nám šlo nejen o to, aby *Videojournal* byl co nejkvalitnější, ale též o to, aby poskytl divákům pokud možno ucelený pohled na události nezávislého života v komunistickém Československu.

V redakci panovalo ovzduší vzájemné důvěry a úcty k práci druhého, vědomí toho, že Státní bezpečnost nikdy nespí a že ani morální záštita Václava Havla nezavdává sebemenší nárok na slevu nejen z otázky, proč to děláme, ale také, jak to děláme. Pamatuji si, že poté, co si můj kamarád Honza Kašpar způsobil hrozný úraz, po němž ochrnl na spodní část těla, se po krátké době změnil z kameramana na hlavního kopírovače a distributora *Videojournalu*. Když někoho z nás zadržela Státní bezpečnost, ihned za něj nastoupil někdo z redakce s touž profesí. Šlo o solidaritu nejen hluboce

Úvodní znělka prvního dílu *Originálního videojournalu*, Jan Ruml hovoří s odpůrcem komunismu Švestkou a profesor Milan Machovec se studenty

Foto: archiv *Originálního videojournalu*

lidskou, ale také velice praktickou. Vzpomínám si, že když jsme jezdili na reportáže, třeba do Písku za dřevorubcem Švestkou, nesmiřitelným odpůrcem komunistů, nebo do Kolína na reportáž o znečišťování Labe i spodních vod odpady z chemické výroby, každý měl své úkoly: kameraman hlídal záběry, redaktor už v duchu psal komentář, „produkční“ zajišťovala nocleh, dopravu a jídlo. Chovali jsme se i v té profízkované době jako normální štáb normální televize. Pokud se však točilo něco vskutku nebezpečného, používali jsme zvláštní režim zdvojování určitých funkcí. Bez

počítačů, mobilních telefonů, v autech vypůjčených od kamarádů. Tajná policie o *Originálním videojournalu* věděla a monitorovala ho, ale protože pro ni byl cenným zdrojem informací, zpočátku proti němu přímo nezasáhla. Asi se domnívala, že dopad obrazového a zvukového periodika je na rozdíl od samizdatového tisku omezený, protože domácnosti nejsou vybaveny odpovídající technikou.

Originální videojournal patřil mezi důležité šířitele paralelní kultury, jež se významně podílela na pádu komunismu v Československu. Vznikal v centru dění, tvořil jistý průsečík hudebního undergroundu, psaného samizdatu a politického disentu kolem Charty 77. Byl v neustálém spojení s emigrantskými centry a v jednotlivých pořadech vystupovali nezávislí umělci, vědci, filozofové a žurnalisté, byl duchovně spřízněn se samizdatovými *Lidovými novinami* a *Informacemi o Chartě 77*. Formálně byl vydáván v jediném exempláři, což bylo krytí proti možnému obvinění z trestného činu pobuřování, za který mohlo být považováno jeho šíření ve více kopiích, současně byl však řízeně či spontánně kopírován a distribuován. Takto byly nahrány možná stovky kazet. Rozmnožování originálu měl zpočátku na starosti Michal Hýbek, potom tuto roli převzal Honza Kašpar. Svázal od přátel vypůjčené videorekordéry, všechny je včetně svého přístroje propojil dohromady a přes noc kopíroval. Vznikla tak první „generace“ asi pěti desítek kazet. Minimálně dvě šly ihned do zahraničí a zbytek se distribuoval dále v Čechách, na Moravě i na Slo-

vensku. Na videoprojekcích, které probíhaly v soukromých bytech, se scházely desítky lidí.

Originální videojournal představoval velmi účinný informační prostředek, protože lidé měli možnost seznámit se i obrazově s mnohými disidenty, budoucími protagonisty převratných událostí. Jeho hlavní smysl ovšem tkvěl ve zprostředkování aktuálních projevů nezávislého myšlení. Měl široké a různorodé publikum, a to nejen z protirežimní opozice. Jako nový výrazový prostředek byl atraktivní i pro tzv. šedou kulturní zónu.

Do konce roku 1989 vzniklo sedm pravidelných čísel *Originálního videojournalu*, devět zvláštních vydání z revolučních dní a dvě monotematická. Všechna pravidelná čísla měla standardní rubriky, zahrnující reportáže, komentáře, informace o různých, hlavně divadelních a hudebních počinech, rubriku *Náš host*, fotogalerii, ankety, rubriku *Dílno*, interview, různé aktuální či vzpomínkové přílohy (např. příloha k roku 1968 či Na Václavském Václaváku, což byl sestřih jednoho týdne represí StB při tzv. Palachově týdnu, sestřihy „hranatých stolů“ s mladými lidmi). První monotematický pořad se týkal „sjezdu československých spisovatelů“ na Havlově Hrádečku, na němž jsme slyšeli mimo jiné Havlovu esej *Slovo o slovu*¹, druhý byl věnován českému divadelnictví.

A jsme v listopadu 1989 a u revolučního zpravodajství *Originálního videojournalu*. Devět čísel různé délky, která spojovalo jedno téma: osvobození z komunistické totality. Jednotlivé díly se promítaly ve výlohách obchodů a na-

hrazovaly tak ještě cenzurované vysílání Československé televize. Z vlastní zkušenosti vím, že to byla vzrušující doba. A současně i jakási odměna za měsíce skrývání a konspirace.

Dnes žije sotva polovina z těch, kteří se na *Originálním videojournalu* podíleli. My zbylí se občas scházíme a víme, že kdyby bylo potřeba, pustíme se do něčeho podobného znovu. Tvůrci *Videojournalu* sice vesměs původně nepatřili k profesionálům, nicméně v něm zanechali jako v „živé konzervě“ výraznou stopu autentického prožitku vlastní svobody. Podíleli se na vytváření novodobé nezávislé žurnalistiky a dokumentaristiky, tak jako samizdatové *Lidové noviny* či Nezávislé tiskové středisko, slučující redakce *Sportu* a *Revolver Revue* do budoucího týdeníku *Respekt*.

Alice Růžičková, která napsala o *Videojournalu* diplomovou práci² a které za to moc děkuji, protože jsem to všechno už dávno pozapomněl, použila jako motto uvádějící první kapitulu citát Václava Havla z jeho textu „Co je paralelní kultura“. Havel píše, že „paralelnost“ je vymezena zcela vnějškově a nic dalšího z ní přímo nevyplývá, tedy ani kvalita, ani estetika, ani nějaká ideologie.³ Zde chci při vši úctě k Václavu Havlovi, co se týče *Originálního videojournalu*, polemizovat. Snad shoda okolností, snad šťastná hvězda nadcházející svobody svedly lidi různých profesí k tvůrčí činnosti vysoce umělecky kvalitní. Umění činí lidi citlivějšími a vnímavějšími, a tím i více nakloněnými k hledání pravdy. A spravedlnosti. Více už nenapíši, více už neumím.

pd

- 1 HAVEL, Václav: *Slovo o slovu. Proslov k udělení Mírové ceny německých knihkupců ve Frankfurtu 15. října 1989*. Hrádeček, 25. července 1989 – viz http://vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=clanky&val=78_clanky.html&typ=HTML (citováno k 2. 2. 2015).
- 2 RŮŽIČKOVÁ, Alice: *Český dokumentární film v 80. letech: „Originální videojournal“* (diplomová práce). FAMU, Praha 2001. Ke stažení na adrese <http://monoskop.org/log/?p=8839> (citováno k 2. 2. 2015); k *Originálnímu videojournalu*, resp. k tématu obecně rovněž TÁŽ: „Originální videojournal“. In: ALAN, Josef (ed.): *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2001, s. 474–491; *Originální videojournal*, dvacetidílný dokumentární seriál České televize z roku 2011 – viz <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10383060615-originalni-videojournal/video/> (citováno k 2. 2. 2015) a LOVEJOY, Alice: „Video Knows No Borders“. Samizdat Television and the Unofficial Public Sphere in „Normalized“ Czechoslovakia. In: KIND-KOVÁCS, Friederike – LABOV, Jessie (eds.): *Samizdat, Tamizdat & Beyond: Transnational Media During and After Socialism*. Berghahn Books, New York – Oxford 2013, s. 206–220 – viz http://books.google.cz/books?id=fVJFAAAQBAJ&pg=PA206&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (citováno k 2. 2. 2015).
- 3 HAVEL, Václav: *Šest poznámek o kultuře*, Hrádeček, 11. srpna 1984 – viz <http://www.ucl.cas.cz/edice/data/antologie/zdejin/4/a40.pdf> (citováno k 2. 2. 2015).